

Ljubezen in zakon pri Slovanih. — V znani zbirki „Kosmos“ je izdal Ferd. Freiherr von Reitzenstein 9 zvezkov „Bilder aus der Kulturgeschichte der Liebe und Ehe“, opremljenih z mnogimi ilustracijami. V 5. zvezku te zbirke, ki se zove „Liebe und Ehe im europäischen Altertum“, govori v posebnem poglavju na str. 86 do 98 o ljubezni in zakonu pri Slovanih. Pred vsem moramo reči, da je v tej stvari in v delu takega obsega teh dvanajst strani premalo, posebno, če pomislimo, da je pisatelj posvetil tem stvarim v vzhodni Aziji in stari Ameriki (pred Kolumbom) kar celo deveto knjigo, da torej pozna Azteke in Peruance boljše ko Slovane, ki so mu sicer takorekoč pred nosom. Saj ima pisatelj, ki hoče pisati o tem predmetu in ne ve nobenega slovanskega jezika, v nemščini dovolj gradiva, če že ne drugega, nemške prevode slovanskih narodnih pesmi, posebno srbskih. Reitzenstein se je opiral v glavnem na tri avtorje, ki pa so pisali vsi o najmanjšem delu Slovanov: na Valvasorja (on ga piše Valvator), Hacqueta in Krausa. Pač čudna družba! Enciklopedist Valvasor iz XVII. stol., „prosvetljenec“ Hacquet iz XVIII., iz XIX. pa znani Friederich Salomon Kraus, ki se mu je posrečilo dobiti ministrsko podporo za etnografske študije pri južnih Slovanih, ki pa je med znanstveniki klavarno pogorel in ki špekulira sedaj s svojo zbirko „Antropophyteia“, zbirko takih stvari, da se ta knjiga ne sme javno prodajati in da je vseučiliške knjižnice ne posojajo. Plod teh njegovih etnografskih študij pri južnih Slovanih je nova znanost, ki jo je Kraus inauguriral, namreč „skatalogija“ — nauk o napisih po straniščih. — Kaj čuda, da se pozna vse to tudi na Reitzensteinovem članku. Saj večkrat ne vemo, ali velja to, kar pripoveduje, za vse Slovane, ali samo za Hrvate, ali celo samo za kako posamezno selo. V citatih je toliko napak, da večkrat niti izvežban slavist ne bo vedel, kaj naj pomenijo. Če že omenja krščanski vpliv na stare običaje in verovanja, bi lahko omenil tudi zanimivo fazo, v katero so stara verovanja prestopila danes in povedal kaj o bosenskih vdovicah in „volkodlaku“. Nemški literat, ki piše o enakih stvareh, pa bi se že zaradi Goetheja moral dotakniti tudi Asan Aginice, enega največjih ljubezenskih in kulturnih problemov, kar jih imajo južni Slovani. — Tako je spis, sicer simpatično pisan, ostal precej nezanesljiv in zelo nepopoln osnutek. Naj bi izpodbodel kakega Slovana, da bi v celoti in popolno obdelal to zanimivo snov.

J. A. Glonar.

Laška knjiga o Slovencih. (Bibliografska drobtina.) Leta 1893. je izšla v Clausenovi zalogi v Palermu (presso Clausen) knjiga „La vita degli Sloveni“. Njen avtor je profesor Fr. Musoni — po rodu beneški Slovenec. Zaman sem iskal kake besedice o tej folklorški knjigi v „Zvonu“, Simoničevi bibliografiji, Glaserjevi slovstveni zgodovini in Rutarjevi „Beneški Sloveniji“ — nikjer ni omenjena. Ker je torej doslej med Slovenci neznana, neopažena, bodo morda marsikoga zanimali izpiski iz nje. Jako obširno je poglavje o mitologiji (str. 10 in nasl.) O Vilah pravi: Dobrotljive device, ki so bivale po gorah, sredi gozdov, po jezicah, ob rekah, v morju ter so varovale posebno mladino in vse dobre ljudi; nazn. njale so kmetom ugodni čas za setev, presajanje in druga poljska opravila. Dandanes so izginile zaradi hudobije ljudi ter se povrnejo šele, kadar bodo ljudje boljši. Rojenice ali Sojenice so ženske, ki pripravljajo otrokom usodo ob rojstvu; v ta namen prihajajo, ne da bi jih kdo videl, v hiše, kjer jim polagajo ljudje darila na mizo, da bi si rojenice naklonili. Gorje mu, kdor bi pozabil! Novorojenčku bi se namenila neblaga usoda. Tudi vera v Škrata ali Škratca je povsod razširjena; prebiva rad v gozdu, na gorah in straži zaklade, ki so tam zakopani; nosi skrivoma denar in vse, kar si želi, tistemu, ki je prodal Škratu samega sebe ali ženo ali

svoje otroke. Prikazuje se o mraku po „Češčenasimariji“, jako majhen je in nosi na glavi rdečo kapo. Škratec je zlasti otrokom strašilo. — Čatež, napol človek in napol kozel, večji od Škrata, nosi hladne vode drvarjem in jagod pastirjem po gorah; a gorje ti, ako bi se mu rogal ali mu kazal „rogove“ s prsti; grozno bi se razsrdil Čatež ter bi te usmrtil z velikanskimi skalami. — Divji mož biva v gozdu, krade dečke in deklice, nagaja na razne načine najbližjim prebivalcem ter jih sili, da mu nosijo hrano v brlog, kjer stanuje. — Povodni mož stanuje v palači, ki je zgrajena pod vodo, večidel tam, kjer se stekata dve reki, ali na dnu jezer ali ribnikov in kdorkoli se približa, tega potegne noter; zlasti hlepi po dekletih. Zato pride večkrat, oblečen kot velik gospod, na plese ter se dobrika najlepšim in najošabnejšim dekletom, dokler se mu ne posreči katero zapeljati; to odnese v svojo palačo, odkoder se dekle več ne povrne. — Tatrman je povodni duh. Potem slede podrobni podatki o volkodlakih, mori, polkonjih, („specie di centauri“), pesoglavcih, torkah ali torkljah (zelo obširno), krivopetah in movju (navju).

Od Furlanov okoli Čedadada in Vidma so beneški Slovenci prevzeli vero v skrivnostne ljudi, „balandanti“ imenovane, o katerih Musoni piše, da hodijo vsled neke notranje sile v božični noči čez polja, se srečavajo na križiščih in se tam gostijo s kravo ali volom. V furlanščini je belandánt (tudi benandánt) isto kot órkul, t. j. ponočni duh, ki se prikazuje v različnih podobah, pa je tudi čarovnik (erbolátt, arbolát), ki pripravlja iz zelišč (járbiš, jérbiš) čarodelne pijače. Iz furl. belandánt (= kdor lepo hodi) je nastala po znani vokalni harmoniji beneško-slov. oblika bzlandánt. — Na str. 14. čitamo, da po mnenju ljudstva nevihto povzročuje zmaj, ki se zaganja proti zemlji, bljuva ogenj ter s svojim repom ruši palače in stolpe. Krotiti ga morejo samo črnošolci („cerne sole dijaki“), ki imajo z duhovniki edini moč točo delati in jo preprečevati. V zvezdnih utrinkih vidi ljudstvo svetnike, ki se med seboj obiskujejo, in če se utrinek razprši, je to ropot nebeških vrat, ki so se zaprla. — Na str. 16.—28. razpravlja Musoni o božičnih šegah, poprtnjaku, o sv. Štefanu, patronu goveje živine, o šentjanževcu in tepežnem dnevu, piruhih in drugih velikonočnih šegah, o sv. Jurju, patronu čred in volčjem gospodarju, o pogrebni običajih itd.

Ivan Koštiál.

Najnovejša slovenska beseda. Znano je, da se besedišče vsakega jezika izpreminja; marsikaka beseda se tekom časa opusti in pozabi, a uvede se tudi marsikatera nova. To se godi na dva načina: ali po knjigi, ali po govoric. Znamenitih slovotvorcev-slovstvenikov nimamo; vendar bi bila zanimiva študija o tistih besedah, ki so jih stvorili in uvedli naši pisatelji na pr. Fr. Levstik, Stritar, Cankar, Murnik i. dr. Dokaj besed, posebno tujih, pa sprejme narod sam in jih dostikrat po svojem jezikovnem čutu tako preobrazi, da dobi nova tvorba domače lice in vsaj v nečem znači bistvo dotičnega predmeta ali pojma. To so besede, ki so nastale po takozvani ljudski etimologiji. Nekatere dobe šaljav značaj, na pr. „luka-matija“ za tujko „lokomotiva“; druge pa zaznamenuje kak bistveni znak: „rženka“ = viržinka, smotka z rženo slamo; „gomazin“ = magazin, shramba, kjer blaga kar gomazi; „mazelin“ = vazelina (vaseline), mast za mazanje, „motovil“ za avtomobil i. t. d. V naših dosedanjih slovnicaх pogrešamo poglavje o prstonarodni etimologiji. Najnovejša taka tvorba pa, nastala vsled uvoza argentinskega mesa ob vladajoči draginji, je pač — „dragetinsko“ meso, beseda, kakor sem jo

Jos. Wester.

* Na okroglem je l. 19
Martina za peserov
Jobro skovall, jezerna